УДК 351

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9\(15\)-251-259](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9(15)-251-259)

Шулімов Станіслав Федорович аспірант кафедри публічної політики, Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Сергія Данченка 34, м. Київ, 04084, тел.: (098) 053-60-13, e-mail: shulimovstas@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8024-2955>

АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІСТЬ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Анотація. Стаття присвячена проблематиці функціонування подібного роду аналітичних структур як аналітичні центри, оскільки в останні роки подібні структури все більше поширюють свій вплив на політику та на формування порядку денного. Автором досліджується природа функціонування аналітичних центрів в Україні, форма їх роботи. Зокрема, на основі праць вітчизняних та закордонних дослідників визначаються основні характеристики аналітичних центрів, трактування цього поняття. Автором узагальнюється те, що на сьогодні в Україні аналітичні центри переважно функціонують у формі незалежних громадянських організацій, які не тільки поширюють аналітику серед суспільства, але і безпосередньо співпрацюють з органами державної влади.

Окрім цього в Україні існують і державні аналітичні центри та аналітичні центри при університетах, проте вони не набули широкого поширення. На основі даних автор робить висновки, що за останні роки аналітичні центри збільшили свій вплив на формування порядку денного, а також довіру серед населення, як частина громадянського суспільства. За останній час в Україні також збільшилась кількість аналітичних центрів, а також якість їх роботи. Зокрема, аналітичні центри України входять та займають перші місця в престижному рейтингу аналітичних центрів, що складається щорічно програмою аналітичних центрів та громадянського суспільства Університету Пенсильванії – «Global Go To Think Tank Index Report».

Не зважаючи на розвиток та довіру суспільства, співпраця аналітичних центрів та держави не стала системною. Українські “мозкові центри” також стикаються з низкою проблем, які у випадку вирішення дадуть можливість покращити взаємодію з державою, і, відповідно якість вироблення публічної політики в Україні. Автором пропонується створення державного фонду, для надання коштів на дослідження аналітичними центрами, заохочення створення аналітичних центрів при університетах, створення асоціації АЦ та їх інформаційного порталу.

Ключові слова: аналітичні центри; державні інститути; мозкові центри; громадянське суспільство; формування порядку денного; аналітичне забезпечення;

Shulimov Stanislav Fedorovich Postgraduate student of the Department of Public Policy of the Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, Serhii Danchenko St., 34, кв. 160, Kyiv, 04084, tel.: (098) 053-60-13, shulimovstas@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8024-2955>

THINK TANKS IN UKRAINE: MODERNITY AND OPPORTUNITIES OF DEVELOPMENT

Abstract. The article is devoted to the functioning of such analytical structures as think tanks, as in recent years such structures are increasingly expanding their influence on policy and on the formation of the agenda. The author studies the nature of the functioning of think tanks in Ukraine, the form of their work. In particular, based on the works of domestic and foreign researchers, the main characteristics of analytical centers, the interpretation of this concept are determined. The author summarizes the fact that today in Ukraine think tanks mainly operate in the form of independent civil society organizations, which not only disseminate analytics among society, but also directly cooperate with public authorities. In addition, there are state think tanks and university think tanks in Ukraine, but they have not become widespread.

Based on the data, the author concludes that in recent years, think tanks have increased their influence on the formation of the agenda, as well as trust among the population as part of civil society. Recently, the number of think tanks in Ukraine has also increased, as well as the quality of their work. In particular, think tanks of Ukraine are included in the prestigious ranking of think tanks, which is compiled annually by the program of think tanks and civil society at the University of Pennsylvania – «Global Go To Think Tank Index Report».

Despite the development and trust of society, the cooperation between think tanks and the state has not become systematic. Ukrainian think tanks also face a number of problems that, if resolved, will improve cooperation with the state and, consequently, the quality of public policy-making in Ukraine. The author proposes the creation of a state fund to provide funds for research by think tanks, to encourage the creation of think tanks at universities, to create an association of ACs and their information portal.

Keywords: think tanks; state institutions; brain centers; civil society; formation of the agenda; analytical support.

Постановка проблеми. Аналітичні структури, зокрема аналітичні центри в сучасному світі починають відігравати все більш активну та важливу роль. Це стосується і України, де під створення, розвитку, та посилення аналітичних центрів припав на період після Революції Гідності. На сьогодні, не зважаючи на низку праць вітчизняних науковців, написаних ще до 2014 року, природа функціонування аналітичних центрів та їх можлива роль у взаємодії з державними інститутами є недостатньо дослідженою, навіть попри вплив, який

аналітичні центри мають на формування порядку денного. Недостатній рівень дослідження зазначеної проблематики засвідчується неповним вивченням таких її сегментів як прогнозування у сфері законотворення; прийняття, практичне втілення та передбачення наслідків політичних рішень; політичний консалтинг; забезпечення ефективності державного/публічного управління, розбудови демократичного врядування тощо. Окрім цього, аналітичні центри входять до громадянського суспільства та співпрацюють з іншими громадськими організаціями в сфері адвокації та поширення інформації. Дослідження цієї проблематики надасть можливість покращити розуміння ролі аналітичних центрів на сьогодні, а також можливих шляхів їхнього розвитку, зокрема з боку держави, і, таким чином, покращити якість вироблення політики в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні питання взаємодії аналітичних центрів та органів влади піднімається на різного роду наукових конференціях та працях тих самих аналітичних центрів. Зокрема, наявні матеріали доповіді Глушук Є.В. з наукової конференції щодо діяльності аналітичних центрів у процесі комунікації між владою і суспільством. Дослідниця зазначає, що розвиток та ефективне функціонування неурядових аналітичних центрів відкриває нові можливості та перспективи втілення основних шляхів державної політики, спрямованої на врахування найбільш значущих потреб та інтересів громадян [1]. Науковиця також наголошує на тому, що враховуючи вплив аналітичних центрів на суспільно-політичні, економічні та ін. процеси, think tanks часто зараховують до «п'ятої влади», після законодавчої, виконавчої, судової та ЗМІ [1]. Інша вітчизняна науковиця Ніна Ржевська у своїй статті «Мозкові центри» як суб'єкти експертного середовища: функціональний аналіз» називає аналітичні центри «мозковими центрами». На думку авторки, саме ці структури стали тими суб'єктами світового політичного процесу, які вивели політичне експертне знання із парадоксальної ситуації стосовно його значущості, зокрема у прийнятті політичних рішень різного масштабу [2].

Оксана Глоба у своїй дисертації зазначає, що аналітичні центри це своєрідні «вузлові точки» в структурі того соціального процесу, який можна назвати соціальною інженерією, тобто інструментальною і технологічною роботою по реформуванню суспільства, яка здійснюється відкрито і дозволяє залучати кращих фахівців у тій чи іншій галузі — без посередників, на конкурсній основі, з оприлюдненням результатів та їх публічною оцінкою[3].

Питання взаємодії аналітичних центрів та влади також досліджували С.М. Внучко, Ю.С. Горовецька, С. Костюк, С.О. Телешун, В.В. Тертичка, О.В. Типкован.

До більш недавніх праць щодо дослідження діяльності аналітичних центрів доклали руку Маєвська О. М., Валюх А.М., Курілов Є.А., Полегенько С. Федорчук О.

Серед закордонних науковців це питання досліджували Е. Стоун, А. Денгам, М. Гарнетт, П. Сендж, Д. Стоун, А. Річ.

Серед самих аналітичних центрів ця тема теж є актуальною. Зокрема, вона стала основоположною для проведення досліджень аналітичного центру Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», Центра Разумкова та інших. Серед закордонних науковців це питання досліджували Е. Стоун, А. Денгам, М. Гарнетт, Д. Макган.

Метою є аналіз стану аналітичних центрів в Україні, а також виокремлення можливих шляхів розвитку цих інституцій та шляхів покращення взаємодії з державними інститутами задля покращення вироблення та втілення публічної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. В останні десятиліття на пострадянському просторі відбулися важливі зміни як у взаєминах держави та суспільства, так і у відносинах між сферами політики і експертного середовища. Система жорсткого державного регулювання експертного виробництва відійшла в минуле і в пострадянських країнах поступово сформувалися незалежні експертні співтовариства – аналітичні центри, які беруть активну участь у формуванні і реалізації проєктів суспільного розвитку.

Метою існування цих інституцій є безпосередній вплив на політику, прийняття рішень, законотворчість. Зокрема, в західних країнах аналітичні центри безпосередньо взаємодіють з державними інститутами при розробці різного роду політик та створення або виконання стратегій. Ця практика поступово запроваджується і в Україні, коли аналітичні центри поступово долучаються до розробки різного роду стратегій, аналізу стратегій тощо.

За Річем, аналітичні центри трактуються як незалежні неприбуткові некомерційні організації, які виробляють і в основному покладаються на досвід та ідеї для отримання підтримки та впливу на процес формування політики[4].

В дослідженні О. Маєвської узагальнені декілька класифікацій аналітичних центрів, що були розроблені закордонними науковцями, які працювали переважно в Сполучених Штатах Америки, батьківщині першого аналітичного центру - Ренд Корпорейшн [5]. Зокрема, дослідниця посилається на П. Діксона виділяє, який виділяє п'ять груп «мозкових центрів»:

1. Неурядові «мозкові центри» (складаються з експертів-професіоналів та мають довгострокові договори з урядовими відомствами).
2. Внутрішньоурядові (займаються дослідженнями довгострокових проблем).
3. Незалежні дослідницькі центри при університетах.
4. Комерційні консультаційні фірми, орієнтовані на отримання прибутку.
5. Незалежні безприбуткові центри, що орієнтуються не на уряд чи великі промислові концерни, а на широку громадськість[6].

Ця класифікація є актуальною і на сьогодні. Зокрема, в Україні найбільш поширеними на сьогодні є незалежні безприбуткові центри, проте, вони все ж спрямовують свою діяльність не лише на широку громадськість, а і

безпосередньо співпрацюють з урядом, політиками та конкретні Міністерства.

Прикладом цьому може стати аналітичний центр «Центр «Нова Європа», який тісно співпрацює з Міністерством закордонних справ або «Лабораторія законодавчих ініціатив», яка безпосередньо співпрацює як з парламентом, так і з органами місцевого самоврядування.

В своєму дослідженні «Особливості діяльності неурядових аналітичних центрів України» Світлана Полегенько, посилаючись на дослідження Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» зазначає, що на сьогодні під аналітичним центром в Україні розуміють переважно незалежну громадську організацію, яка займається аналізом актуальних політичних, соціальних та економічних подій, а також публікує ґрунтовні, засновані на фактах, аналітичні матеріали, слугує платформою для обміну між експертами та здійснює консультування з питань політики [7][8]. Відповідно до цього, аналітичні центри можна зараховувати до громадянського суспільства.

З огляду на перераховане вище, можна зробити висновок, що на сьогодні як серед вітчизняних, так і серед закордонних науковців немає єдиного розуміння, які саме організації можна відносити до так званих “мозкових центрів”/ think tanks/ аналітичних центрів. Виокремлення основних подібних характеристик українських та закордонних аналітичних центрів ускладнюється різними організаційними формами цих інституцій: в Україні це переважно форма громадської організації, в той час як за кордоном це можуть бути і підрозділи університетів та інші організаційно- правові форми.

Фактично і серед представників українських аналітичних центрів також не існує єдиного розуміння, чим же є структура, в якій вони самі працюють. Зокрема, відповідно до результатів дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» на думку більшості опитаних, головною ознакою аналітичного центру є постійна дослідницька робота та вироблення аналітичного продукту. Відповіді також демонстрували, що аналітичний центр, у розумінні українських респондентів, повинен поєднувати аналітичну роботу з адвокаційною – здатністю чинити вплив на вироблення рішень в державі[8].

Варто також відзначити, що аналітичні центри в Україні існують не лише у формі громадських організацій, в нашій країні наявні також і державні аналітичні центри, як, наприклад, Національний інститут стратегічних досліджень. Виділити варто і аналітичні центри при університетах, наприклад Школа політичної аналітики НаУКМА, Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні (ACREC), Аналітичний центр Українського католицького університету, Міждисциплінарний аналітичний центр КНУ ім. Шевченка та інші. Функціонування аналітичних центрів при університетах дещо відрізняється, оскільки вони часто обмежені бюджетними процедурами і не завжди можуть отримувати кошти від донорських організацій.

Що стосується взаємодії аналітичних центрів та органів державної влади,

варто зазначити, що поступово вплив цих структур на державну політику зростає. Так, відповідно до даних у 2012 у 2012 р. вплив аналітичних центрів на ухвалення державних рішень визнавали 35% опитаних представників виконавчої влади і 33% опитаних депутатів, а в 2014 р. уже 50% представників органів влади погоджувались, що аналітичні центри впливають на формування державної політики[9]. Відповідно, можна виокремити певну тенденцію у збільшенні впливу аналітичних центрів на формування політики. Варто зазначити, що після 2014 року не відбувалось проведення подібного опитування серед представників влади, відповідно зростання рівня впливу аналітичних центрів після 2014 року виміряти досить важко.

В той же час, можна оцінити довіру населення до громадських організацій, в тому числі до аналітичних центрів. Згідно з результатами опитування, проведеного на замовлення Pact Inc. довіра до громадянського суспільства та громадських організацій, 60% опитаних довіряють волонтерам та 45% – громадським організаціям (у вересні 2017 року ці показники були 53% та 40% відповідно) [10].

Відповідно до результатів опитування, проведеного Центром Разумкова в березні 2021 року, довіра до громадських організацій серед населення складала вже 53%[11].

Необхідно зазначити і той факт, що аналітичні центри та аналітична спільнота невпинно розвивається. Підтвердженням цьому є міжнародний рейтинг, що складається щорічно програмою аналітичних центрів та громадянського суспільства Університету Пенсильванії – «Global Go To Think Tank Index Report».

Важливими показниками, що доводять розвиток аналітичних центрів та аналітичної спільноти в Україні загалом є, наприклад, кількість аналітичних центрів, що увійшла до рейтингу: у 2018 році це число складало 14 АЦ, а в 2019- 19[12]. Варто відзначити, що згідно з рейтингом, кількість аналітичних центрів в Україні збільшилась. Зокрема, в «Global Go To Think Tank Index Report» зазначено, що в Україні функціонує 39 аналітичних центрів, в той час як в рейтингу 2020 року йдеться вже про 90 аналітичних центрів. Окрім цього, у 2019-2020 роках рейтинг АЦ з Центральної та Східної Європи очолював Центр Разумкова [13].

Не зважаючи на високу довіру до громадянського суспільства, частиною якого є і аналітичні центри, серед населення, а також посилення спроможностей АЦ, в Україні все ж немає системної взаємодії між аналітичними центрами та державою.

Варто зазначити, що аналітичні центри стикаються і з низкою проблем. До основних проблем цих інституцій, як вважають вітчизняні дослідники А.М. Валюх та Є.А. Курілов можна віднести наступні:

- недостатність коштів у держави на оплату послуг аналітичних центрів;
- недостатність комунікацій між АЦ та органами державної влади, як

наслідок, недостатня поінформованість державних службовців щодо того чим займаються АЦ, та, навпаки, непоінформованість АЦ щодо реальних потреб конкретних державних установ в аналітичних послугах;

- недостатня взаємодія аналітичних центрів з бізнесом, який може допомогти адвокатувати вироблені АЦ рекомендації;
- недостатній рівень використання владою потенціалу державних аналітичних установ та практики створення АЦ на базі наукових установ, про що свідчить недостатня наявність (кількість) державних АЦ (у т.ч. університетських АЦ та АЦ дослідницьких інститутів);
- недостатня наявність (кількість) АЦ на регіональному рівні [14];

До цих проблем можна також додати нестабільність фінансування, необхідність окрім аналітичної роботи займатись менеджерами і операційною діяльністю, адже аналітики АЦ часто поєднують в собі декілька посад. Згадати варто і відсутність сталої співпраці між самими аналітичними центрами.

Валюх і Курілов також виокремлюють можливі шляхи вирішення цих проблем, а відповідно і можливості для розвитку аналітичних центрів, та їх відносин з органами державної влади.

Зокрема, автори пропонують створити асоціацію аналітичних центрів, єдиний інформаційний портал, створити рейтинг АЦ [14].

За прикладом Українського культурного фонду, а саме програми «Аналітика культури» варто створити фонди, які зможуть фінансувати дослідження аналітичних центрів, що будуть замовлені державою.

За наявності підтримки з боку держави аналітичні центри здатні розробляти рекомендації, засновані на реальних даних, отриманих “в полях”, відповідно політики будуть засновані на доказових фактах.

Окремою вагомою дією має стати заохочення створення аналітичних центрів при університетах, адже студентство є величезним ресурсом для аналітичної діяльності. Втілення західної моделі функціонування аналітичних центрів при університетах допоможе підсилити аналітичну спільноту в Україні загалом, адже університетська спільнота, маючи знання методології досліджень, зможе поширити його серед колег по громадському сектору.

Висновки. На сьогодні українські аналітичні центри поступово збільшують вплив на порядок денний, а також на розробку та втілення різного роду політик урядом. Протягом останніх декількох років кількість аналітичних центрів в Україні не лише збільшилась, вони почали входити до важливих міжнародних рейтингів і перемагати. Серед основних проблем вітчизняних аналітичних центрів перш за все можна виділити відсутність фінансування державою, недостатню комунікацію з державними органами, а також з представниками бізнес-спільноти, а також недостатню кількість аналітичних центрів на регіональному рівні. Не зважаючи на проблеми, за сприяння держави розвиток

аналітичних центрів може пришвидшитись. Серед можливих шляхів сприяння з боку держави варто виділити створення спеціальних фондів фінансування досліджень АЦ, створення асоціації АЦ, сприяння створенню аналітичних центрів при університетах та на регіональному рівні. Розвиток аналітичної спільноти може посилити аналітичне забезпечення роботи органів влади, і, відповідно покращити розробку і втілення публічної політики в Україні.

Література:

1. Діяльність аналітичних центрів у процесі комунікації між владою і суспільством // Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського: [Веб-сайт]. Київ, 2014. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/316> (дата звернення: 08.09.2021).
2. Ржевська Н. «Мозкові центри» як суб'єкти експертного середовища: функціональний аналіз / Н. Ржевська // Політичний менеджмент. - 2012. - Т. 1, вип. 2. - С. 161-169.
3. Глоба О.Є. Аналітичні центри як суб'єкти дослідження публічної політики: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.01 [Електронний ресурс] / О.Є. Глоба; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О.Гончара. — Д., 2009. — 18 с.
4. Rich, A. (2004). Think tanks, public policy, and the politics of expertise. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Маєвська О. М. Класифікація «мозкових центрів» світу: основні підходи / О. М. Маєвська // Політичне життя. - 2017. - Т. 1, вип. 2. - С. 125-129.
6. Paul Dickson. Think Tanks. New York, Atheneum, 1971
7. Полегенько С. Особливості діяльності неурядових аналітичних центрів в Україні / С. Полегенько // World Science. - 2018. - Т. 1, вип. 8. - С. 73-78.
8. Аналітичні центри в Україні та Німеччині: головні розбіжності та перспективи співпраці // Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» [Веб-сайт]. - Київ, 2016. - URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/854168914585d2fd4a3c0f5.81720744.pdf> (дата звернення: 08.09.2021).
9. Незалежні аналітичні центри України у процесі вироблення політики: перешкоди, перспективи та взаємні очікування у співпраці з органами державної влади // Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» [Веб-сайт]. - Київ, 2015. - URL: <https://dif.org.ua/article/nezalezni-analitichni-tsentri-ukraini-u-protsesi-viroblennya-politiki-pereshkodi-perspektivi-ta-vzaemni-ochikuvannya-u-spivpratsi-z-organami-derzhavnoi-vladi> (дата звернення: 08.09.2021).
10. Незадоволення українців роботою чинного уряду зростає, натомість збільшується довіра до громадських активістів // Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» [Веб-сайт]. - Київ, 2018. - URL: <https://dif.org.ua/article/nezadovolennya-ukraintsiv-robotoyu-chinnogo-uryadu-zrostaе-natomist-zbilshuetsya-dovira-do-gromadskikh-aktivistiv> (дата звернення: 08.09.2021).
11. Оцінка ситуації в країні, довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян (березень 2021р.) // Разумков Центр [Веб-сайт]. - Київ, 2021. - URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-oriiientatsii-gromadian-berezen-2021r> (дата звернення: 08.09.2021).
12. McGann, J. G. (2020). 2019 Global Go To Think Tank Index Report. https://repository.upenn.edu/think_tanks/17/
13. McGann, J. G. (2021). 2020 Global Go To Think Tank Index https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1019&context=think_tanks
14. Валюх А. М., Курілов Є. А. Проблеми аналітичних центрів України та шляхи їх вирішення. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 19. С. 45–51. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.19.45

References:

1. Diyalnist analitichnikh tsentriv u protsesi komunikatsiyi mizh vladoyu i suspilstvom [Activities of think tanks in the process of communication between government and society] *Natsionalna biblioteka Ukrayini imeni V.I. Vernadskoho- National Library of Ukraine named after I. Vernadsky*. Retrieved from <http://conferencenbu.gov.ua/report/view/id/316> [In Ukrainian].
2. Rzhavska N. (2012) «Mozkovi tsentri» yak subyekti ekspertnoho seredovishcha: funktsionalniy analiz [«Brain centers» as subjects of the expert environment: functional analysis]. *Politichniy menedzhment– Polirical management*. Vol. 2. 161-169. [In Ukrainian]
3. Hloba O.I. (2009) Analitichni tsentri yak subiekty doslidzhennia publichnoi polityky [Analytical centers as subjects of public policy research]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Dnipro: DNU [In Ukrainian].
4. Rich, A. (2004). Think tanks, public policy, and the politics of expertise. Cambridge: *Cambridge University Press*.
5. Mayevska O. M. (2017) Klasifikatsiya «mozkovikh tsentriv» svitu: osnovni pidkhodi [Classification of «brain centers» of the world: basic approaches] *Politichne zhittya– Political life*. Vol. 2. 125-129 [In Ukrainian].
6. Dickson P. (1971) Think Tanks. New York, Atheneum.
7. Polehenko S. (2018) Osoblivosti diyalnosti neuryadovikh analitichnikh tsentriv v Ukrayini [Features of non-governmental think tanks in Ukraine] *World Science*. V. 8. 73-78 [In Ukrainian]
8. Analitichni tsentri v Ukrayini ta Nimechchini: holovni rozbizhnosti ta perspektivi spivpratsi [Think tanks in Ukraine and Germany: main differences and prospects for cooperation] (2016) *Fond «Demokratichni initsiativi» im. Ilka Kucheriva– Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation*. Retrieved from <https://dif.org.ua/uploads/pdf/854168914585d2fd4a3c0f5.81720744.pdf> [In Ukrainian]
9. Nezalezni analitichni tsentri Ukrayini u protsesi viroblennya politiki: pereshkodi, perspektivi ta vzayemni ochikuvannya u spivpratsi z orhanami derzhavnoi vladi [Independent think tanks of Ukraine in the policy-making process: obstacles, prospects and mutual expectations in cooperation with public authorities] (2015) *Fond «Demokratichni initsiativi» im. Ilka Kucheriva– Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation*. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/nezalezni-analitichni-tsentri-ukraini-u-protsesi-viroblennya-politiki-pereshkodi-perspektivi-ta-vzaemni-ochikuvannya-u-svivpratsi-z-organami-derzhavnoi-vladi> [In Ukrainian].
10. Nezadovolennya ukraintsiv robotoyu chinnoho uryadu zrostaе, natomist zbilshuyetsya dovira do hromadskikh aktivistiv [Dissatisfaction of Ukrainians with the work of the current government is growing, but trust in civil activists is growing] (2018) *Fond «Demokratichni initsiativi» im. Ilka Kucheriva– Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation*. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/nezadovolennya-ukraintsiv-robotoyu-chinnogo-uryadu-zrostaе-natomist-zbilshuyetsya-dovira-do-gromadskikh-aktivistiv> [In Ukrainian].
11. Otsinka situatsiyi v krayini, dovira do institutiv suspilstva ta politikiv, elektoralni oriyentatsiyi hromadyan (berezen 2021r.) [Assessment of the situation in the country, trust in the institutions of society and politicians, electoral orientations of citizens (March 2021)] (2021) *Razumkov Tsentri– Razumkov Center*. Retrieved from <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-institutiv-suspilstva-ta-politikiv-elektoralni-oriyentatsii-gromadian-berezen-2021r> [In Ukrainian].
12. McGann, J. G. (2020). 2019 Global Go To Think Tank Index Report. https://repository.upenn.edu/think_tanks/17/.
13. McGann, J. G. (2021). 2020 Global Go To Think Tank Index https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1019&context=think_tanks.
14. Valiukh, A. and Kurilov, Y. (2019), Problemi analitichnikh tsentriv Ukrayini ta shlyakhi yikh virishennya [Problems of ukrainian think tanks and the ways to solve them], *Investysiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience* vol. 19, pp. 45–51. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.19.45